

Geen canon van het Nederlandse landschap

Forum

Deze zomer werd de canon van het Nederlandse landschap gepresenteerd. Een canon is een maatstaf. De literaire canon bijvoorbeeld dient als referentiepunt in de literaire beschouwing en in het onderwijs (Van Dale). Een canon van de Nederlandse landschappen zou zo richting kunnen geven aan het landschapsbeleid en een draagvlak kunnen creëren voor een krachtadiger aanpak van verstedelijking en verrommeling. Dan moet zo'n canon uiteraard wel representatief en herkenbaar zijn en breed gedragen.

De canon is een initiatief van de provincies, die ieder vijf tot tien landschappen nomineerden. Dirk Sijmons, toenmalig rijksadviseur voor het landschap, maakte de selectie, bijgestaan door historisch geograaf Theo Spek en architectuurhistorica Gerrie Andela. De première was afgelopen zomer in Apeldoorn waar de 60 foto's van de canon-landschappen zijn tentoongesteld. Dit najaar verscheen het boek (Van Blerck et al., 2008). Het boek is rijker dan de tentoonstelling. De canonclaim wordt direct gerelativeerd: "Deze canon pretendeert niet dé canon van het Nederlandse landschap te zijn." Maar het is wel de titel van tentoonstelling en boek, en titels beklijven over het algemeen meer dan een toelichting. Het boek bevat twee inleidingen, van Sijmons en Andela, en begeleidende teksten en foto's bij de landschapsfoto's die het geheel in een ruimer perspectief plaatsen. Bovendien bevat het boek een toegevoegd landschap: de duinen van Texel.

De canon heeft zeker sterke punten. De provincies, verantwoordelijk voor het landschapsbeleid, hebben het initiatief genomen. Niet alleen oude landschappen zijn gefotografeerd, ook nieuwe. De foto's zijn verzorgd en bevatten vaak karakteristieke elementen van het landschap. Door de gekozen procedure, fotograferen vanaf een auto, zijn de plekken makkelijk herkenbaar. Maar de selectie kent ook veel beperkingen. Een aantal gewaardeerde landschappen valt er buiten, een aantal aspecten van Nederlandse landschappen blijft onderbelicht en de wijze van kijken is eenzijdig.

Vergeeten landschappen

We hebben de selectie van de canon vergeleken met en-

kele andere selecties, zie figuur 1. Naast overeenkomsten lopen vooral de verschillen in het oog. Zo zijn de twintig nationale landschappen niet in elke selectie vertegenwoordigd. Alle selecties gaan mank aan onduidelijke criteria en zijn daardoor willekeurig, ook de canon. Een overzicht van verschillende landschapstypologieën had de selectie van de canon inzichtelijker kunnen maken. Nu valt vooral op dat (bepaalde categorieën) landschappen ontbreken. Drie voorbeelden.

Volgens de Europese landschapsconventie (Council of Europe, 2000) is het landschap "ons levend natuurlijk en cultureel erfgoed, of het nu gewoon of bijzonder is, stedelijk of landelijk, land of water." Bij landschappen denken we vaak aan landelijke gebieden. Het grootste deel van Nederland is echter zee en volgens de conventie dus 'landschap'. De in het boek toegevoegde foto van de Texelse duinen en bijbehorende tekst verwijzen naar de Noordzee, maar een foto van de Noordzee en haar stranden ontbreekt. Andere grote wateren, zoals de Waddenzee, het IJsselmeer en de Zeeuwse wateren komen er eveneens bekaaid vanaf.

Naast landbouw zijn er meer activiteiten die vorm geven aan het Nederlandse landschap, zoals wonen, energievoorziening en -consumptie en afvalstort. De canon besteedt er nauwelijks aandacht aan. Zo ontbreken karakteristieke energielandschappen als de Zaanse Schans in het verleden, en nu de Tweede Maasvlakte, moderne windmolnparken, zonnestad Amersfoort, gele koolzaadvelden, hoogspanningsleidingen en de verlichte stad.

Ook stadsparken ontbreken in de canon. Weliswaar

**JOS DEKKER & AAT
BARENDREGT**

Dr. J.N.M. Dekker
Natuurwetenschap en
Samenleving, Heidelberglaan 2,
3584 CS Utrecht
j.n.m.dekker@uu.nl
Dr. A. Barendregt
Milieuwetenschappen,
Universiteit Utrecht.

Bij foto vorige pagina: De ruime titels vergroten de representativiteit, maar de foto's zelf zijn niet altijd representatief voor het beoogde landschap (JD).

Canon van het Nederlandse
landschap
Van Blerck, 2008.
ISBN 978-90-75271-30-0
uitgeverijblauwdruk.nl
€ 29,50

oogst het natuurlijke landschap sinds eind vorige eeuw meer waardering dan het (open) cultuurlandschap, maar de waardering van landschappen kan veranderen, omdat landschappen of mensen veranderen, zoals ook Andela betoogt. Nu al is het zo dat Nederlanders met een allochtone achtergrond, een groeiend deel van onze bevolking, vooral stadsparken waarderen (Buijs et al., 2006). Stadsparken als het Vondelpark of het Utrechtse Griftpark komen in de canon niet voor.

Representatie van de landschappen

Een landschap is niet alleen een bepaalde plek, het landschap wordt ook bepaald door de wijze van kijken. Volgens de Europese landschapsconventie is een landschap “een gebied, zoals waargenomen door mensen, ...” (cursivering JD). De wijze van kijken bepaalt het landschap en kan de motivatie tot behoud en ontwikkeling beïnvloeden. Wat dat betreft hanteert de canonfotograaf wel een erg eenzijdige en afstandelijke kijk.

Het Nederlandse landschap is vormgegeven door natuurlijke processen en de mens. Wat we zien zijn lege, steriele landschappen. Mensen en bijvoorbeeld ook koeien zijn grotendeels afwezig. Het resultaat van hun landbewerking mogen we bewonderen, maar we mogen ze niet aan het werk zien. Dat doet afbreuk aan de herkenbaarheid. Hetzelfde geldt voor natuurlijke processen die het landschap vorm geven zoals verstuiwing, overstroming en vernatting. Deze processen vinden nog steeds plaats, maar op andere plaatsen (zoals de Voordelta) of in andere seizoenen (zoals de winter) dan op de foto's. In een enkel geval zien we wel het resultaat (stuifzand op de Veluwe) of de verdediging ertegen (de Deltawerken).

Het Nederlandse landschap is beroemd geworden door Nederlandse schilders. Zij hadden oog voor het Hollandse licht en de luchten. Nog steeds vormen licht en lucht karakteristieke en hooglijk gewaardeerde aspecten van het

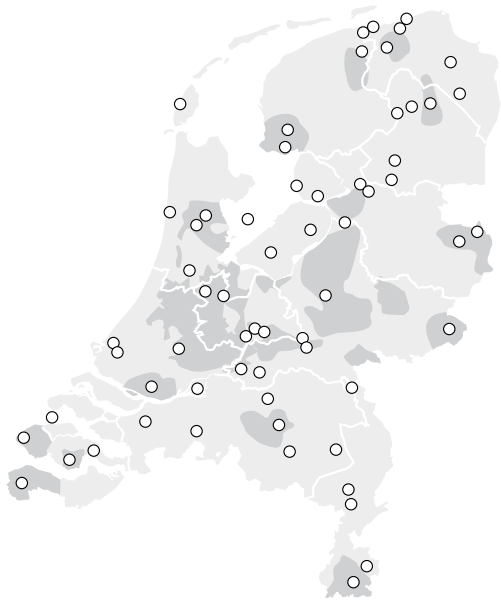
Nederlandse landschap. Niet alleen blijven ze onderbelicht op de foto's, meer aandacht voor lucht en licht had ook tot andere keuzen kunnen leiden. De film “Hollands licht” is gemaakt op de dijk van het Markermeer, omdat water een belangrijke invloed zou hebben op het Hollands licht. Zoals gezegd, water is onderbelicht gebleven in de canon en het Markermeer is maar zijdelings te zien.

Het is altijd mooi weer op de foto's en ze ogen wel erg groen. In zijn voorwoord viel het Plasterk ook al op. Het zijn vooral lieve landschappen, terwijl Nederlandse landschappen in storm of regen ook uitdagend of somber makend kunnen zijn. Willen we mensen motiveren voor het landschap, dan zijn andere esthetische benaderingen met een andere kijk op de landschappen noodzakelijk. Ze zijn er, maar worden niet gerepresenteerd in deze canon.

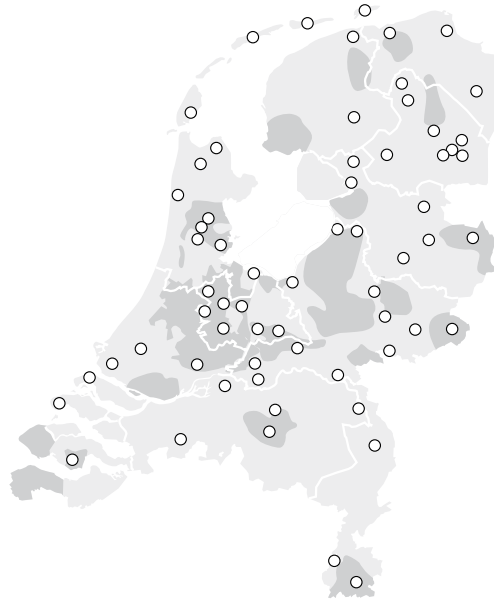
Miskennis 'gewone' landschap

Elk landschap is leefomgeving van mensen en herbergt cultuurhistorie. Landschap is overal, volgens de Europese landschapsconventie en het Landschapsmanifest (Stichting Landschapsbeheer Nederland, 2005). Elk landschap verdient dan ook aandacht en zorg, soms gericht op behoud, soms op verbetering of ontwikkeling. Volgens de Nota Ruimte en de Agenda Vitaal Platteland moet voor het hele Nederlandse landschap een basiskwaliteit nagestreefd worden (PBL, 2008). Een canon doet afbreuk aan dat beleid en miskent een groot deel van het gewone landschap. De canon van het Nederlandse landschap is een waardevolle verzameling landschappen voor de verzamelaars ervan. De claim dat deze selectie de canon is, is onterecht. Het zou een misser zijn als het Nederlandse landschapsbeleid zich zou beperken tot de landschappen en de manier van kijken van de canon. Misschien moeten we wel af van het idee een dergelijke canon te willen maken. We zouden beter kunnen werken aan het verrijken van onze manier van kijken naar elk landschap.

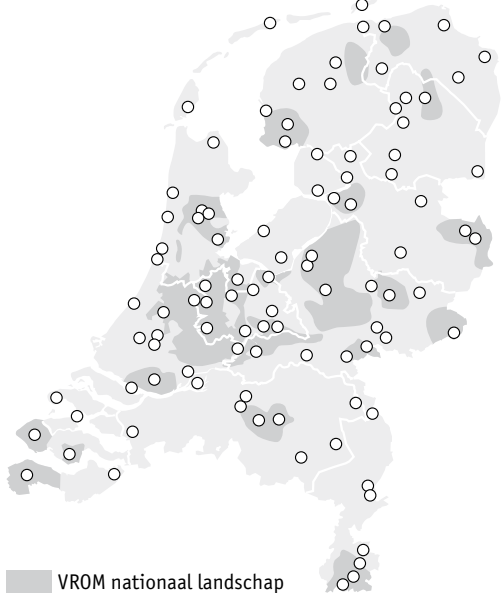
1. Canon Nederlandse Landschap 2008

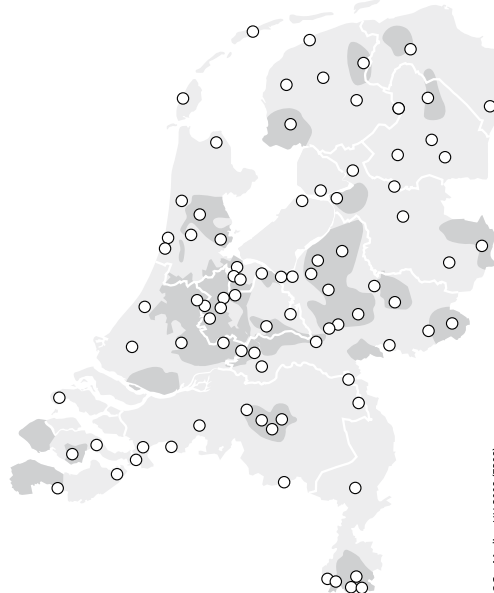
2. Contact-Commissie 1947

3. Mooi Land 100 natuurgebieden 2005

4. Onze landschapscollectie 2008

Figuur 1 Selectie van gewaardeerde landschappen. De basiskaart bevat de 20 nationale landschappen (Nationale Landschappen, 2008). 1.1 De canon van het Nederlandse landschap (Van Blerck *et al.*, 2008). 1.2 De urgentielijst van landschappen van de Contact-Commissie voor Natuur- en Landschapsbescherming uit 1947 (in Dekker, 2002). 1.3 Mooi land (Stichting Natuur en Milieu, 2005). 1.4 Onze Landschapscollectie (De 12 Landschappen *et al.*, 2008).

Foto ©2008 Pothoff/
VanBlerck (Canon van het
Nederlandse landschap)
Stopgezette landaanwin-
ningen: weerslag van de
veranderende houding ten
aanzien van de natuur.
Beeld 5 van 60:
Pieterburenwad bij
Westernieland
E 6° 29' 22"
N 53° 25' 25"

Dank

Voor commentaar en suggesties gaat dank uit naar: Joep Dirx, Ben Hermans, Joost de Jong, Titia van Leeuwen en Rob Schröder.

Literatuur

Blerck, H. van, M. Pothoff, H. Harsema, D. Sijmons, G. Andela & T. Spek, 2008. Canon van het Nederlandse landschap. Blauwdruk.

Buijs, A.E., B. Pedrolì & Y. Luginbühl, 2006. From hiking through farmland to farming in a leisure landscape: changing social perceptions of the European landscape. *Landscape Ecology* 21: 375-389.

Council of Europe, 2000. European Landscape Convention. Florence.

Dekker, J.N.M., 2002. Dynamiek in de Nederlandse natuurbescherming. Utrecht.

De 12 Landschappen, Federatie Particulier Grondbezit, Staatsbosbeheer & Vereniging Natuurmonumenten, 2008. Onze Landschapscollectie: het koesteren en investeren waard.

Nationale Landschappen, 2008. www.nationalelandschappen.nl

Planbureau voor de Leefomgeving, 2008. Natuurbalans 2008. Bilthoven.

Stichting Landschapsbeheer Nederland, 2005. Landschapsmanifest. <http://www.landschapsmanifest.nl/>

Stichting Natuur en Milieu, 2005. Mooi land 2005/2006: 100 natuurgebieden getest. Diemen, Veen Magazines.